

ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: НОВА ПАРАДИГМА

Ярослав ЧЕРНЬОНКОВ (Кіровоград, Україна)

У статті проаналізовано зміст поняття дистанційної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у вищих навчальних педагогічних закладах на прикладах передових прогресивних освітянських систем. Автором було ґрунтовно досліджено зміст та структуру даного поняття; визначено три основні типи дистанційної взаємодії; окреслено основні компоненти досліджуваного утворення; проаналізовано найефективніші критерії дистанційної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов (обізнаності, спроможності, схильності). В рамках докторського дисертаційного дослідження було проведено черговий етап педагогічного експерименту (дистанційної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов) в умовах спеціально створеного середовища: Черкаський та Кіровоградський виші.

Ключові слова: дистанційна підготовка, дистанційне навчання, професійно-орієнтована підготовка, майбутній вчитель іноземних мов, нова парадигма, критерії дистанційної підготовки, розвивальне середовище, експериментальна складова.

It has been analyzed the content of the concept of distance training of the future teachers of foreign languages at the higher educational pedagogical establishments on the examples of advanced progressive educational systems in the article. The author has thoroughly investigated the contents and the structure of this notion; defined three basic types of learning interactions; outlined the basic components of the formation; analyzed the best criteria of distance training of future teachers of foreign languages (awareness, capacity, inclination). According to the doctoral dissertation research it has been conducted the next stage of pedagogical experiment (distance training of future teachers of foreign languages) in a specially created environment: Cherkassy and Kirovograd universities.

Key words: distance training, distance learning, professionally-oriented training, future teacher of foreign languages, new paradigm, criteria of distance training, developmental environment, an experimental component.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Досягнення високого рівня сформованості готовності випускника філологічного факультету педагогічного ВНЗ до професійної діяльності може бути здійснене лише при побудові навчання як цілісної системи, під якою прийнято розуміти певне ціле, що складається з взаємопов'язаних між собою елементів, при чому закони, принципи чи порядок зв'язку цих елементів створюють внутрішню структуру системи, а характер її взаємодії з оточуючим середовищем – її функціонування. Сучасні тенденції в освіті вимагають великої гнучкості та динамічності в організації навчального процесу. На сьогодні загальноновизнано, що система освіти вступила у вищу фазу свого розвитку, завдяки інтенсивному освоєнню можливостей нових інформаційних технологій, зокрема – дистанційного навчання.

Використання технологій дистанційного навчання, зокрема мережі Інтернет, під час навчання іноземних мов є корисним підходом до опанування іншомовним матеріалом та досягнення методичних цілей. Наприклад, американські стандарти навчання іноземних мов (the American Standards of Foreign Language Learning) зосереджені на мові, спілкуванні та культурі, вони, водночас, визначають надзвичайно велику необхідність використання автентичних текстів під час навчання. В цьому контексті викладачі намагаються знайти кращі шляхи застосування їхнього досвіду з метою покращення знань та вмінь студентів у зазначеній галузі [5: 56].

Варто наголосити, що термін " дистанційна освіта ", який поширився у 1980-х роках, міцно закріпився в освітній системі США і на сьогоднішній день існує чимало його визначень. Так, у словнику " Analytic Quality Glossary " подається наступне визначення: "дистанційна освіта - це вища освіта, яку студенту отримують на відстані від закладу вищої освіти" [4].

Діячі Асоціації дистанційної освіти у США (United States Distance Learning Association - USDLA) розглядають її як "опанування знань та вмінь через опосередковане отримання інформації та вказівок" [9]. Наведені визначення, на наше переконання, є дуже вузькими і не відображають усіх аспектів дистанційної освіти, як-то не вказує на засоби, за допомогою яких відбувається навчання на відстані.

Найбільш повним та всеосяжним, на наш погляд, є розуміння дистанційної освіти членами Ради з навчальних телекомунікацій (Instructional Telecommunications Council - ІТС): "дистанційна освіта - процес тривалого навчання чи постачання вказівних ресурсів до місць, віддалених від навчального закладу, до іншої будівлі за допомогою відео, комп'ютерів мультимедійних засобів зв'язку, або ж інших комбінацій цих приладів з традиційними методами доставляння" [6].

Питання технологій дистанційного навчання у процесі навчання іноземних мов розглядаються у роботах як українських, так і закордонних педагогів, серед яких О. О. Андреев, Є. І. Дмитрієва, В. М. Кухаренко, В. П. Свиридчук, Ю. М. Горвіц, Н. В. Майер, Н. І. Муліна, К. Ю. Кожухов, Є. С. Полат, А. В. Хуторський, G. Dudeney, N. Hockly, M. A. Аріян, О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Н. Д. Гальскова, Н. Ф. Коряковцева, Р. П. Мільруд, С. Ю. Ніколаєва, Ю. І. Пассов, В. В. Сафонова, Н. Г. Соколова, О. М. Соловова, Т. Ю. Тамбовкіна, О. М. Трубіцина, А. М. Щукін, Н. В. Язикова, J. Appel, R. Arends, A. Doff, D. Frieman, J. Hedge, E. Hutchinson, T. Hutchinson, W. Littlewood, M. J. Wallace, W. Wilen, N. Whitney) та ін.

На думку англійських учених, зокрема Л. Дікінсона, Б. Холмберга, К. Річардса, П. Роя, проблема організації та формування змісту дистанційної форми підготовки учителів ще не посідає належного місця у наукових дослідженнях і практиці. Це пояснюється об'єктивними причинами, перш за все тим, що ця проблема є відносно новою. До того ж, вивчення іноземних мов у системі дистанційної освіти за допомогою сучасних інформаційних засобів і технологій стали інтенсивно досліджуватися лише протягом останніх двох десятиліть. Такі вчені, як Д. Раунтрі, Р. Мейзон, М. Хагі, Т. Андерсон, Б. Колліс, Р. Мелтон та ін. диференціюють медіа засоби навчання іншомовного спілкування на традиційні та високотехнологічні.

Фахівці дистанційного навчання (Д. Роджерс, А. Вульф та ін.) у своїх працях розглядають доцільність використання аудіо та відео конференцій під час вивчення іноземних мов. Л. Бланшфілд, І. Патрік, О. Сімпсон та ін. визначають переваги та недоліки використання електронної пошти у дистанційному навчанні іншомовного спілкування. Окремі аспекти підготовки вчителів в системі дистанційного навчання, вчителів іноземної мови зокрема, досліджували українські дослідники: В. Биков, Ю. Жук, В. Кухаренко, В. Лапінський, В. Олійник, В. Пугач.

Проаналізувавши науково-педагогічну літературу з проблеми програмно-методичного забезпечення дистанційного навчання, ми прийшли до висновку, що найбільш продуктивними для нашого дослідження є підходи В. Бикова, Ю. Жука, В. Лапінського. Автори відзначають, що програмно-методичне забезпечення дистанційного навчання – це сукупність матеріалів, що відображають зміст навчання, системи керування навчальним контентом (learning content management system – LCMS), нормативної бази і методики дистанційного навчання [1].

Актуальність статті обумовлена необхідністю впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій в навчальний процес, які забезпечують високу ефективність отримання знань з іноземних мов, а також сприяють підвищенню зацікавленості студентів у навчанні. Проте залишаються нерозробленими інтеграційні аспекти дистанційного навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах України, у яких ураховувалися б сучасні досягнення інформаційно-комунікаційних технологій у теорію та практику застосування дистанційного навчання.

Мета та завдання. Метою написання цієї статті є – визначити особливості інтеграційного аспекту дистанційної підготовки та обґрунтувати зміст, принципи, ефективні методи, форми та засоби дистанційної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов. Завдання цієї розвідки полягають в аналізі та узагальненні проблеми впровадження дистанційної підготовки в спеціально створеному середовищі на базі двох педагогічних ВНЗ (Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка та Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького).

Основний зміст статті. В рамках створення програми експериментального дослідження (докторська дисертація) процесу індивідуалізації професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах ми проводимо спостереження та аналіз дистанційної підготовки та навчання студентів в умовах спеціально створеного розвивального середовища.

Опрацювавши та проаналізувавши наукову літературу з даної теми ми дійшли до висновку, що Дистанційна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов – це технологія-система, що базується на принципах відкритої підготовки, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та сучасні телекомунікації з метою доставки навчального матеріалу та спілкування, у тому числі в реальному часі. Дистанційна підготовка є процесом взаємодії між викладачем і студентом, ізольованими у просторі (спеціально створене розвивальне середовище).

Зміст дистанційної освіти, спрямований на підготовку майбутніх учителів іноземних мов, окреслюється у навчальних планах і програмах та реалізується безпосередньо у навчальному процесі через підручники, посібники, дидактичні матеріали, сучасні інформаційно-комп'ютерні технології та інші засоби навчання [7].

Розроблення конкретної навчальної програми з певної навчальної дисципліни в системі дистанційної підготовки учителів іноземних мов може тривати 3–4 роки. Зазначимо також, що навчальні програми мають повністю оновлюватися кожні вісім років, а вразі необхідності – щороку або навіть щосеместрово. Така необхідність оновлення змісту програм, на наш погляд, ґрунтується на періодичному оновленні ОПП, змісту навчальних планів, необхідністю з'ясування характеру та рівня, потреб (Needs Analysis) студентів, що навчаються у системі дистанційної освіти за спеціальністю «вчитель іноземної мови» (PGCE). Це свідчить про дотримання принципів гнучкості та оперативності у розробленні навчальних курсів [3: 143-145].

Американський дослідник Раймз вважає навчання іноземної мови як парадигму, яка: 1) бачить спілкування в основі вивчення мови; 2) підкреслює справжню мету використання мови; 3) сприяє практичному опануванню мови замість звичайного вивчення граматичних правил; 4) розвиває гуманістичне та міжособистісне спілкування; 5) зосереджується на процесі навчання та навчальному середовищі [2: 55].

Наразі у країнах, які розвиваються, і де зростає потреба у вивченні іноземної мови, існує необхідність запровадження дистанційного навчання та надання інструкцій для його реалізації. З таких вимог виникає необхідність розробки нових методик для дистанційного навчання іноземних мов. Наприклад, Світовий Банк (World Bank) та Агенція Міжнародного Розвитку Сполучених Штатів Америки (the United States Agency for International Development (USAID)) створили пілотну програму з надання інструкцій для реалізації дистанційного навчання країнам, які розвиваються, щоб підвищити рівень грамотності і знищити бар'єри і обмеження можливостей спілкування між різними країнами.

Американські дослідники Мур і Кірзлі стверджують, що у дистанційному навчанні існує три типи взаємодії: а) студент – зміст, б) студент – інструктор, і в) студент – студент [2: 56].

Тип 1. Взаємодія студент – зміст. За словами Мура і Кірзлі, головна роль педагога у дистанційному навчанні полягає у наданні відповідного контенту (матеріалу для навчання) і розвитком взаємодії між цим змістом і студентом відповідно, що підштовхне студента «побудувати знання через процес особистого розміщення інформації в раніше існуючі когнітивні структури» [8: 120-122].

Тип 2. Взаємодія студент – викладач (інструктор). На думку авторів більшість студентів вважають інструктора основним помічником у взаємодії у дистанційному навчальному середовищі. Роль викладача полягає в наданні навчального матеріалу для опрацювання, підтримці мотивації і інтересу учнів, допомагаючи їм, коли вони опрацьовують матеріали курсу. Відповіді інструктора на запитання та звертання студентів вважаються особливо цінними, оскільки вони забезпечують конструктивний зворотній зв'язок для досягнення навчальних цілей [8: 122-124].

Тип 3. Взаємодія студент – студент. Автори описують взаємодію студент – студент у дистанційному навчанні як «interlearner interaction». Це взаємодія між одним студентом та іншими студентами, окремо або в налаштуваннях групах, з або без реальної присутності інструктора [8: 124-126].

Важливим етапом у розвитку дистанційної підготовки є індивідуальний підхід, в якому системи навчання повинні мати наступні компоненти:

- телеконференцію, призначену для оперативного (протягом одного-двох днів) взаємно-інформування через комп'ютерну мережу всіх користувачів, які цікавляться замовленою тематикою;
- електронну бібліотеку, тобто доступний через комп'ютерну мережу архів текстів, зображень, аудіо матеріалів тощо;
- серійні видання (ті, що систематично видаються і за певним стереотипом оформляються);
- книжкову серію - діючу послідовність видання томів (посібників, монографій, літературно-художніх здобутків тощо), що мають ознаки єдиної серії.

Беручи до уваги все вищевикладене, ми спрямовуємо нашу діяльність на те, щоб підвищити рівень самостійності і креативності майбутніх учителів. Підбір навчальних завдань відбувається з урахуванням індивідуальних особливостей і інтересів студентів, що сприяє індивідуалізації змісту дистанційної підготовки.

На початку нашого експериментального дослідження всім студентам усіх ВНЗ, які досліджуються, було запропоновано взяти участь у загальному інформаційному опитуванні з метою виявлення знань та готовності їх щодо проблеми експерименту.

З метою підвищення ефективності даного дослідження (розуміння проблеми дистанційності підготовки, готовність студентів до участі в експерименті) нами була розроблена система критеріїв та показників для визначення ефективності даної підготовки:

- критерій обізнаності як вимір ступеня інформованості, зорієнтованості особистості у предметі і засобах здійснення професійно-педагогічної діяльності на засадах використання інформаційно-комп'ютерних технологій в умовах дистанційної освіти;

- критерій спроможності як вимір ступеня практичної навченості до реалізації виокремленої діяльності в означених умовах;

- критерій схильності як вимір ступеня потреби особистості до самореалізації в означеній специфічній сфері професійно-педагогічної діяльності.

Наводимо загальні результати даного опитування на прикладі Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка та Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

АНКЕТА

I. Пізнавальний блок:

1. Що Ви розумієте під сутністю феномена «дистанційна підготовка»:

2. « Дистанційна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов» – це:

- Індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі актуальних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

- Форма організації навчального процесу у закладах освіти, яка забезпечує реалізацію дистанційного навчання та передбачає можливість отримання випускниками документів державного зразка про відповідний освітній рівень.

- Комплекс освітніх технологій, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, які надають можливість реалізувати процес дистанційного навчання.

- Система засобів, прийомів, кроків, послідовне здійснення яких забезпечує виконання завдань навчання, виховання і розвитку особистості та гарантований результат з урахуванням особливостей учасників процесу дистанційного навчання.

- Технології створення, накопичення, зберігання та доступу до веб-ресурсів (електронних ресурсів) навчальної програми (дисципліни), а також забезпечення організації і супроводу навчального процесу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засобів телекомунікаційного зв'язку, у тому числі Інтернет.

- 3. Оцініть Ваш рівень досвіду роботи з дистанційними технологіями підготовки: високий; середній; низький.

II. Контрольний блок:

1. Які, на Ваш погляд, засоби є ефективними в організації дистанційної підготовки майбутніх спеціалістів:

2. Чи дозволяє рівень Вашої сучасної підготовки створити власну програму професійної підготовки спеціаліста у галузі іноземних мов:

так; ні; не знаю;

3. Який спосіб підготовки майбутнього вчителя іноземних мов є більш ефективним (груповий чи індивідуальний) і чому?

III. Продуктивний блок:

1. Створіть план-проспект власної програми дистанційної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у ВНЗ:

Проаналізувавши відповіді майбутніх учителів (було опитано 100 студентів в обох ВНЗ) мусимо зазначити:

I. Пізнавальний блок:

1. під сутністю феномена «дистанційна освіта» студенти розуміють:

комплекс освітніх програм, що призначені полегшити стратегію підготовки, не залежну від щоденного контакту з викладачем, а засновану на кращому використанні самостійного навчання (підготовки) студентів -14 %; формою навчання, за якої переважає самостійне навчання з використанням сучасних технічних засобів трансляції інформації -20 % ; освіту на відстані, у якій "очні і синхронні заняття з викладачем зведено до мінімуму або їх взагалі

немає – 21 %; самостійна освіта (самоосвіта), що включає в тій чи іншій формі зворотний зв'язок з викладачем (освітнім закладом)" – 45 %.

2. «дистанційна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов» на думку студентів це: варіант 1 – (30 %), варіант 2 – (15 %), варіант 3 – (20 %), варіант 4 – 30 %, варіант 5 – 5 %

3. свій рівень досвіду роботи з дистанційними технологіями підготовки: студенти оцінили як: високий – 15 %; середній – 50 %; низький – 35 %;

II. Контрольний блок:

1. найефективнішими засобами в організації дистанційної підготовки на думку майбутніх спеціалістів є: інтерактивне телебачення – 6 % ; предмети за вибором – 10 %; комп'ютерні телекомунікаційні мережі – 4 %; індивідуальний підхід – 45 %; індивідуальні плани студентів – 10 %; самонавчання – 15 %; поєднання технологій компакт-дисків та мережі Інтернет – 10 %.

2. створити власну програму дистанційної підготовки: можуть – 45 %; не можуть – 25 %; не знають – 30 %.

3. найефективнішим способом дистанційної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов є: груповий – 5 %; індивідуальний – 80 %; поєднання – 15 %.

III. Продуктивний блок: приблизний план-проспект власної програми дистанційної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у ВНЗ 85 % майбутніх вчителів іноземних мов не змогли відповісти! Змогли скласти тільки 15 % студентів;

За блоками результати у відсотках розподілилися наступним чином: I – 55 %; II – 30 %; III – 15 %;

За критеріями результати у відсотках розподілилися наступним чином: обізнаності – 40 %; спроможності – 15 %; схильності – 45 %;

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ми розуміємо, що наші спостереження є лише частиною створеної нами програми дослідження даної проблеми. Подальші дослідження вбачаємо в аналізі інтеграційних видів дистанційної підготовки у ВНЗ.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Інформаційні технології і засоби навчання: зб наук. праць / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука / Інститут засобів навчання АПН України. – К. : Атака, 2005. – 272 с.
2. Ірина Постоленко. НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДИСТАНЦІЙНО: ІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ / Ірина Постоленко. – Проблеми підготовки-сучасного вчителя № 9 (Ч. 2), 2014. – С. 54-60.
3. Малінко О. Г. Особливості організації та формування змісту дистанційного навчання іноземних мов / О. Малінко // Наук.-метод. конф. «Індивідуалізація навчального процесу як провідна складова модернізації вищої економічної освіти». – К. : КНЕУ, 2006. – Т. 1. – С. 143–145.
4. Distance learning. – [Electronic resource]. – Available access: <http://www.qualityresearchinternational.com/glossary>
5. Dnaz-Rico L. The cross-cultural, language, and academic development handbook / L. Dnaz-Rico, K. Weed. – Boston : Allyn and Bacon, 2002. – 237 p.
6. Instructional Telecommunications Council. – [Electronic resource]. – Available access: http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=18652&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
7. Holmberg B. The Evolution, Principles and Practices of Distance Education / B. Holmberg. – Oldenburg : Bibliotheks und Informationssystem der Universität Oldenburg, 2005. – 171 p.
8. Moore M. Distance Education: A systems view / M. Moore, G. Kearsley. – Belmont, CA. : Wadsworth, 1996. – 129 p.
9. United States Distance Learning Facts and Figures. – [Electronic resource]. – Available access: <http://www.usdla.org/facts-and-figures/>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ярослав Черньонков – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри лінгводидактики та іноземних мов Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: процеси індивідуалізації професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов; методика викладання іноземних мов на немовних факультетах; формування особистості майбутнього вчителя іноземних мов.